

Відгук

доктора медичних наук, професора Масної Зоряни Зеновіївни на дисертацію здобувача ступеня доктора філософії Попової Ірини Сергіївни «Особливості морфогенезу та топографії структур підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки в пренатальному періоді онтогенезу людини», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 76.600.012Буковинського державного медичного університету МОЗ України, що утворена наказом МОН України № 280 від 03.03.2021 для розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»(14.03.01 – нормальна анатомія)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Значне зростання перинатальної патології впродовж останніх десятиліть зумовлене різноманітними екзо- та ендогенними чинниками. Вроджені вади, частота яких в Україні становить 20,3% на 1000 новонароджених є однією з причин перинатальної та ранньої неонатальної смертності. Розробка та впровадження нових методів в оперативній хірургії потребують у першу чергу їх анатомічного обґрунтування та апробації. Водночас, численні дослідники наголошують на тому, що розуміння причин розвитку вроджених патологічних станів можливе лише за умови досконалого і глибокого знання закономірностей нормальної вікової динаміки структур людського організму в онтогенезі, починаючи з найбільш ранніх його термінів.

Саме тому з'ясування особливостей розвитку та динаміки просторово-часових змін різних ділянок організму в пренатальному періоді онтогенезу людини залишається сьогодні предметом інтенсивних досліджень, а виконана Поповою І. С. робота, присвячена вивченню особливостей становлення та топографії структур підпід'язикових

трикутників передньої шийної ділянки впродовж пренатального періоду онтогенезу, є актуальною і цікавою як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Буковинського державного медичного університету і є складовою комплексної науково-дослідної роботи кафедри гістології, цитології та ембріології «Закономірності морфогенезу та структурно-функціональні особливості тканин і органів в онтогенезі людини». Автором дисертаційної роботи виконано фрагмент дослідження, що стосується вивчення особливостей розвитку та динаміки просторово-часових змін підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у пренатальному періоді онтогенезу людини.

Новизна дослідження та одержаних результатів. У дисертації вперше за допомогою вдало підбраного комплексу адекватних методів дослідження (антропометричний; ін'єкційний; макро-мікроскопічний; гістологічний; морфометричний; метод тривимірного комп'ютерного реконструювання; методи статистичного опрацювання результатів дослідження) вперше визначено критичні періоди розвитку структур підпід'язикових трикутників шиї, описані процеси закладки, становлення, морфогенетичні перетворення структур лопатково-трахейного та сонного трикутників протягом зародкового, передплодового та плодового періодів внутрішньоутробного розвитку людини.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Отримані дисертантом результати є важливим вкладом у теоретичну морфологію, оскільки доповнюють та систематизують дані щодо топографо-анатомічних особливостей закладки та становлення м'язових, судинно-нервових та фасціальних структур передньої шийної ділянки, морфометричних показників шийної ділянки та окремих трикутників.

Отримана нова інформація щодо особливостей розвитку та динаміки просторово-часових змін підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у пренатальному періоді онтогенезу людини має прикладне значення в теоретичній та практичній галузях медицини, є важливою для лабораторій скринінгу морфологічного матеріалу при оцінці ступеня дозрівання та прогнозування життєздатності організму, діагностики відхилень від нормального розвитку та їх корекції, а також уточнення джерел виникнення структур лопатково-трахейного та сонного трикутників та покращення ходу оперативних втручань в ділянці шиї.

Результати наукової роботи є морфологічним підґрунтям для дослідження патологічних змін шийної ділянки, а також для вивчення їх розвитку за умов впливів різноманітних зовнішніх чинників. У клінічній практиці виконані дослідження є теоретичним підґрунтям для напрацювання нових ефективних методів профілактики та ранньої діагностики вроджених і набутих патологічних станів шиї інфекційного чи одонтогенного генезу.

Отримані автором дані щодо особливостей розвитку та динаміки просторово-часових змін підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у пренатальному періоді онтогенезу людини, рекомендовані до використання в навчальному процесі кафедр морфологічного та хірургічного профілів, а також при написанні монографій та навчальних посібників з вказаних дисциплін.

Впровадження результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження впроваджені в навчальний процес та використовуються в науково-дослідній роботі кафедр низки вищих навчальних медичних закладів України: кафедри анатомії людини Харківського національного медичного університету; анатомії людини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського; анатомії людини та кафедри клінічної анатомії та

оперативної хірургії Івано-Франківського національного медичного університету; анатомії людини імені М.Г. Туркевича та кафедри анатомії, топографічної анатомії та оперативної хірургії ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет»; анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії Запорізького державного медичного університету; клінічної анатомії та оперативної хірургії Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; анатомії людини та гістології медичного факультету Ужгородського національного університету; нормальної анатомії та кафедри оперативної хірургії з топографічною анатомією Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

Ступінь обґрунтованості та достовірності положень і висновків сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості та достовірності досліджень підтверджується достатнім обсягом досліджуваного матеріалу (препарати 129 об'єктів (зародків, передплідів та плідів людини). Дослідження виконані з дотриманням основних положень Ухвали Першого національного конгресу з біоетики «Загальні етичні принципи експериментів на тваринах» (2001 р.), ІСН GCP (1996 р.), Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину (від 04.04.1997 р., Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації про етичні принципи проведення наукових медичних досліджень за участю людини (1964-2008 рр.), директиви ЄС №609 (від 24.11.1986 р.), наказів МОЗ України № 690 від 23.09.2009 р. Комісією з питань біомедичної етики ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» (протокол №4 від 19.10.2017р.) не виявлено порушень морально-правових норм при проведенні науково-дослідної роботи.

Вибрані методи дослідження (антропометричні; морфометричні; ін'єкційні; макро-мікроскопічні; гістологічні; метод тривимірного комп'ютерного реконструювання та статистичні методи) є сучасними,

високоінформативними і повністю достатніми для адекватного вивчення особливостей розвитку та динаміки просторово-часових змін підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у пренатальному періоді онтогенезу людини у рамках поставлених у дисертаційній роботі мети і завдань. Отримані результати подані в тексті дисертації в описаному вигляді, задокументовані статистично обробленими цифровими даними, що представлені у таблицях, а також рисунками, які повністю відображають обсяг проведених досліджень. Цифрові дані не тільки статистично опрацьовані, але й достатньо проаналізовані. Для обговорення та інтерпретації результатів дослідження використано достатню кількість сучасних літературних джерел. Наукові положення та висновки дисертації, що випливають із фактичного матеріалу виконаної роботи, є достатньо обґрунтованими узагальненнями, які логічно завершують дисертацію, відповідають меті та завданням роботи і мають важливе науково-теоретичне та практичне значення.

Дисертація оформлена у відповідності з вимогами до дисертаційних робіт, складається з анотації українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, опису матеріалу та методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі (8 сторінок) при висвітленні актуальності теми здобувач розкриває результати наукового пошуку за обраним напрямком досліджень, визначає суть існуючої проблеми, чітко формулює мету і завдання дослідження, підкреслює нові положення, теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Для досягнення мети автором визначено конкретні завдання. Показано зв'язок роботи з науково-дослідною темою кафедри гістології, цитології та ембріології Буковинського державного медичного університету МОЗ України,

визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів і висвітлено особистий внесок здобувача.

Розділ «Огляд літератури», викладений на 23 сторінках, складається з трьох підрозділів. Автором опрацьовано та детально проаналізовано джерела вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, що дозволило дати характеристику сучасного стану вивчення морфогенезу та топографо-анатомічних особливостей структур підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки в динаміці онтогенезу. Перший підрозділ огляду присвячено аналізу закономірностей закладки та морфогенезу структур передньої шийної ділянки. Другий підрозділ містить дані щодо особливостей будови та топографії структур підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки. У третьому підрозділі описано особливості варіантної анатомії та ембріональні передумови вродженої патології структур передньої шийної ділянки.

В огляді літератури автором співставлено різні точки зору, представлені в науковій літературі, та обґрунтовано мету дослідження, а також окреслено дискусійні питання, або такі, що не знайшли достатнього висвітлення в літературі.

Проведений аналіз наукової літератури обґрунтовує потребу подальшого дослідження особливостей розвитку та динаміки просторово-часових змін підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у пренатальному періоді онтогенезу людини

У другому розділі «Матеріали та методи дослідження» на 13 сторінках подано характеристику вивчених об'єктів та застосованих методів дослідження, детально охарактеризовано і прописано алгоритм використаних взаємодоповнюючих методів: антропометричних, ін'єкційних, макро-мікроскопічних, гістологічних, морфометричних, методів тривимірного комп'ютерного реконструювання, таматематичної статистики. Використаний комплекс обраних автором методів дослідження

дозволив підвищити інформативність отриманих результатів, вивести їх на новий доказовий рівень та суттєво розширити можливості морфологічних досліджень. Розділ ілюстровано однією таблицею і трьома рисунками.

У трьох наступних розділах роботи подано результати власних досліджень автора. Третій розділ «Особливості морфогенезу передньої шийної ділянки у зародковому періоді внутрішньоутробного розвитку людини» викладений на 31 сторінці, складається із чотирьох підрозділів. У першому з них автор дослідила особливості закладки шийної ділянки у зародків людини наприкінці 3-го тижня внутрішньоутробного розвитку, другий присвячено вивченню особливостей розвитку структур шийної ділянки у зародків людини 4-го тижня внутрішньоутробного розвитку, в третьому описано особливості морфогенезу презумптивної шийної ділянки у зародків людини 5-го тижня внутрішньоутробного розвитку, в четвертому – закономірності морфогенезу та ембріотографії шийної ділянки у 6-ти тижневих зародків людини. Провівши глибокий аналіз отриманих даних, автор описує ті особливості будови досліджуваної ділянки, що мають місце впродовж зародкового періоду внутрішньоутробного розвитку людини. Даний розділ містить інформативний матеріал, представлений 2 таблицями та 24 рисунками, які адекватно відображають результати дослідження.

Четвертий розділ «Закономірності становлення структур передньої шийної ділянки в передплодовому періоді онтогенезу людини», викладений на 20 сторінках. Проведене дослідження засвідчило, що впродовж передплодового періоду онтогенезу людини спостерігається виокремлення шиї як окремої частини тіла передплода людини; спостерігається формування хрящової моделі під'язикової кістки; становлення зовнішніх контурів лопатково-трахейного та лопатково-ключичного трикутників шиї; становлення груднинно-ключично-соскоподібної ділянки та її структур: топографії зовнішньої яремної вени

та основного судинно-нервового пучка шиї, становлення нутрошевого вмісту лопатково-трахейного трикутника: розвиток щитоподібної залози та щитоподібного хряща, хрящів та стінок гортані, стінки та вистелки стравоходу та трахеї; розширення меж та ріст листків власної фасції шиї.

Даний розділ містить 17 рисунків, які відображають результати проведеного дослідження.

П'ятий розділ «Топографо-анатомічні особливості будови та варіантна анатомія лопатково-трахейного та сонного трикутників передньої шийної ділянки у плодовому періоді онтогенезу людини» включає три підрозділи. У першому подано результати вивчення особливостей будови та варіантної анатомії підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у плодів 4-5 місяців внутрішньоутробного розвитку людини, у другому –анатомічна мінливість структур підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у плодів 6-7 місяців внутрішньоутробного розвитку людини, а третій присвячено вивченню особливостей будови та варіантної анатомії підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у плодів 8-10 місяців внутрішньоутробного розвитку людини. Розділ викладений на 43 сторінках, ілюстрований 5 таблицями і 27 рисунками. Описані результати проведеного дослідження дозволили не тільки сформулювати уяву про особливості будови підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки упродовж плодового періода онтогенезу людини, але й дали змогу значно розширити інформацію щодо їх варіантної анатомії. Всі три розділи результатів власних досліджень завершуються переліком публікацій автора, які містять описані в даному розділі результати проведених досліджень.

Розділ «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» присвячений обговоренню основних підсумків роботи. Він написаний на 22 сторінках, кваліфіковано та аргументовано. Аналіз отриманих

результатів проведено з глибоким знанням та розумінням піднятих та розв'язаних у дисертаційній роботі питань. Отримані результати дослідження автор роботи порівнює з даними інших дослідників, наводить важливі дискусійні питання та аргументовано вирішує їх. Даний розділ написаний грамотно у вигляді наукової дискусії з належним та високим рівнем науково-інформаційного супроводу. При цьому автор використовує достатню кількість вітчизняних та зарубіжних джерел наукової літератури. Розділ ілюстровано 1 таблицею та 7 рисунками.

Всіх висновків повністю відповідають поставленим меті та завданням і узагальнюють інформацію, одержану автором в результаті проведених досліджень та опрацювання і аналізу отриманих даних.

Список використаної літератури включає 197 джерел (50 – кирилицею, 147– латиницею).

Додатки включають список публікацій, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації (Додаток А), відомості про апробацію результатів дисертації (Додаток Б), акти впровадження(Додатки В.).

Таким чином, дисертаційна робота Попової І.С. є завершеною науковою працею, що містить усі необхідні розділи. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях.

За результатами проведеного дослідження Попової І.С. опубліковано 37 наукових праць, зокрема, 9 статей (4 у закордонних виданнях, 1 з яких індексується у міжнародній базі даних Scopus; 5 - у фахових наукових виданнях України), 27 тез (5 з яких на закордонних конференціях), 1 патент України на корисну модель.

Структура друкованих робіт містить аналіз та висновки за темою дослідження, викладення основного матеріалу представлене з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів, вказані перспективи

подальших досліджень у даному напрямку. Основні результати дисертації оприлюднені на науково-практичних конференціях.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Дисертаційна робота Попової Ірини Сергіївни «Особливості морфогенезу та топографії структур підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки в пренатальному періоді онтогенезу людини» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке в цілому можна оцінити позитивно. Разом із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи, слід зазначити низку недоліків, на деякі з них хотілося б звернути увагу:

1. В роботі зустрічаються окремі технічні та стилістичні помилки, невдалі вислови, латинізми та русизми («протягом» замість «впродовж», «вентральна» замість «черевна, передня», «дорсальна» замість «спинна, задня», «осифікація» замість «скостеніння», «лоскут» замість «клапоть», «інфраорбітальний» замість «підчочномковий», «ганглії» замість «вузол», «синус» замість «пазуха»).

2. Розміри рисунків у розділах результатів власних досліджень доцільно було б уніфікувати.

3. Наукова новизна отриманих результатів та їх практичне значення подані автором у вступі роботи дуже лаконічно. На мою думку, їх треба було подавати більш розгорнуто.

Необхідно підкреслити, що вказані вище зауваження не носять принципового характеру і не впливають на значимість отриманих дисертантом результатів.

Крім того хочу поставити дисертанту наступні запитання:

1. Чому Ви обрали для вивчення динаміку змін, які відбуваються впродовж пренатального періоду онтогенезу саме у підпід'язикових трикутниках передньої шийної ділянки?

2. Вами виведені формули, які описують зміну площі переднього трикутника шиї, зміну довжини, ширини та площі грудинно-ключично-

соскоподібного м'яза. Про розвиток якої патології, на Вашу думку, може свідчити відхилення цих показника від вікової норми?

3. Виявлені Вами анатомічні варіанти структур підпід'язикових трикутників шії, зокрема: часточка тимуса у надгруднинному просторі, відходження верхньої щитоподібної артерії від загальної сонної артерії, асиметрія груднинно-під'язикового м'яза, Ви розцінюєте як варіант норми, аномалію розвитку чи патологію?

4. Яким Ви бачите практичне застосування отриманих результатів Ваших досліджень у клінічній практиці?

Рекомендації щодо використання результатів дисертації в практиці.

Дані, отримані дисертантом при виконанні дисертаційного дослідження, суттєво розширюють сучасні уявлення про особливості розвитку та динаміки просторово-часових змін підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки у пренатальному періоді онтогенезу людини.

Їх доцільно впровадити в навчальний процес вищих медичних навчальних закладів країни при читанні лекцій та проведенні практичних занять на кафедрах нормальної анатомії, патологічної анатомії, оперативної хірургії та клінічної анатомії, кафедрах хірургічного профілю і використати при написанні монографій, підручників, посібників із зазначених вище навчальних дисциплін.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Попової Ірини Сергіївни «Особливості морфогенезу та топографії структур підпід'язикових трикутників передньої шийної ділянки в пренатальному періоді онтогенезу людини», виконана у Буковинському державному медичному університеті МОЗ України самостійною завершеною науково-дослідною роботою, у якій подано теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання, що

ділянки у пренатальному періоді онтогенезу людини. За актуальністю піднятої проблеми, за обсягом дослідженого матеріалу, діапазоном методик і методологією дослідження, ґрунтовністю аналізу та інтерпретацією отриманих даних, повнотою викладу принципів наукових положень, достатньо високим рівнем наукової новизни отриманих результатів і вагомим практичним і теоретичним значенням дисертація повною мірою відповідає вимогам п. 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 6.03.2019 р. відносно дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина» (14.03.01 – нормальна анатомія), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент

завідувач кафедри оперативної хірургії

з топографічною анатомією

Львівського національного медичного університету

імені Данила Галицького МОЗ України

д.мед.н., професор

 З.З. Масна

Підпис проф. Масної З.З. засвідчую

Вчений секретар

Львівського національного медичного університету

імені Данила Галицького МОЗ України

 С.П. Ягело